

Dusza

Teoretyczne wprowadzenie do lekcji

Dlaczego musimy przyjąć istnienie czegoś takiego jak dusza? Z jakich powodów? Przytoczmy jeden z nich. Filozofia od początku swojego powstania interesowała się napięciem, jakie istnieje pomiędzy tym co zmienne, a tym co stałe. Między ruchem a trwałością. Każdy z nas tego doświadcza. Dostrzegam swoje zmiany fizyczne (jak sam tego nie zobaczę, to inni mi w tym „życzliwie” pomogą), a jednak zawsze mam poczucie, że to jestem ja, a nie kto inny. Do pewnego wieku wydaje mi się, że rosnę, rozwijam się fizycznie i intelektualnie, ale nadchodzi moment, kiedy ten proces ulega odwróceniu. Czuję np., że już pamięć nie taka sama jak dawniej, umysł już nie taki lotny, brakuje mi czasami cierpliwości, nie potrafię pozwolić sobie na całkowitą bez troskę, zmniejsza się sprawność fizyczna, starzeję się. Ale jedno się nie zmienia – świadomość mojego „Ja”. Niejednokrotnie ulega przemianie moje zachowanie, mój stosunek do świata, ludzi, jednak moje „Ja” nadal łączy to wszystko w jedną całość. Istnieje więc coś co trwa, co jest jakby fundamentem dla wszystkich moich zmian. Mam świadomość, że to „Ja” się zmieniam, to „Ja” inaczej myślę niż dawniej, to „Ja” się starzeję. Jak więc wytłumaczyć ową „niezmiennność w zmienności”. Musi istnieć wspólne podłoże, pewien czynnik, spójnik, który jednoczy wszystkie moje doświadczenia, daje poczucie ciągłości, niezmienności, i dla filozofii tym właśnie jest nasza dusza.

Nie da się jej utożsamić z żadną częścią naszego ciała. Ona organizuje to ciało, jest w nim obecna, przenika ciało, ale w żadnym wypadku nie można duszy z nim utożsamić. Stąd cała trudność jej zobaczenia. Jako inny argument za jej istnieniem wysuwa się jednak charakter naszych czynności duchowych. One są najbardziej właściwe dla nas ludzi. Myślenie, poznawanie, odczuwanie, decydowanie wyrażają najpełniej naszą istotę. Jednocześnie przez swój duchowy charakter wskazują na konieczność istnienia takiego ich źródła, które będzie miało dokładnie taką samą naturę, jak te czynności, będzie niematerialne, duchowe. I to nie jest nic innego jak nasza dusza.

Cele lekcji

Cel ogólny: Omówienie zagadnienia istnienia i natury duszy ludzkiej.

Cele szczegółowe: **uczeń wie**, czym jest dusza dla filozofii;

uczeń rozumie, na czym polega swoistość natury duszy;

uczeń potrafi przedstawić filozoficzne poglądy na temat duszy.

Metody dydaktyczne zastosowane na lekcji: metoda gier, rozsypanka, metoda problemowa, metoda porównawcza (ćw. 40).

Bibliografia:

S. Kowalczyk, *Zarys filozofii człowieka*, Sandomierz 1990;

M. A. Krąpiec, *Ja – człowiek. Zarys antropologii filozoficznej*, Lublin 1974;

Św. Tomasz z Akwinu, *Traktat o człowieku. Summa teologii I*, 75-89, tłum. i oprac. S. Swieżawski, Kęty 2000.

Ćwiczenie 40

Problem nurtujący od wieków to relacja jaka istnieje między duszą i ciałem. Rozwiązania były bardzo skrajne. Najczęściej wymienia się takie rozwiązania jak: monizm materialistyczny (monizm – sprowadza całą rzeczywistość do jednej postaci-zasady), monizm spirytualistyczny, monizm panteistyczny, okazjonalizm, dualizm, jedność psychofizyczna.

Do których stanowisk zaliczysz następujące poglądy:

- a) Ciało i dusza to dwie samodzielne substancje, które na siebie nie wpływają, procesy zachodzące w nich przebiegają całkowicie niezależnie od siebie. Zmiany zachodzące w sferze cielesnej są tylko okazją do zmian w sferze duchowej i odwrotnie. (N. Malebranche)

- b) Dusza i ciało są przejawami substancji boskiej. (Spinoza)
- c) Człowiek jest jednym z układów atomów materii. Z tych atomów zbudowany jest cały człowiek, zarówno jego dusza jak i ciało. (Demokryt)
- d) W całej naturze, również w człowieku istnieją dwie zasady, z których jedna jest materią, druga jest przyczyną i czynnikiem sprawczym. (Arystoteles)
- e) Ciało i dusza to dwie substancje, zbieżność ich działania związana jest z harmonią ustanowioną uprzednio przez Absolut. (G. W. Leibniz)
- f) Wszystko co istnieje na świecie – także człowiek – musi być wyjaśnione za pomocą praw działających w przyrodzie. Przyroda jest tylko i wyłącznie materialna. (L. Feuerbach)
- g) Dusza, która jest naczelną zasadą życia, nie jest ciałem, lecz aktem ciała. (św. Tomasz)
- h) Ciało i dusza to dwie substancje: materialna i duchowa. Istotą pierwszej jest rozciągłość (przestrzenność, czasowość), istotą drugiej – myślenie. Procesy ciała i duszy łączą się w mózgu. Oddziaływanie duszy na ciało przypomina oddziaływanie niematerialnej siły grawitacji na ciała materialne. Śmierć nie jest oddzieleniem duszy od ciała, lecz opuszczeniem ciała przez duszę. (Kartezjusz)
- i) Dusza jest nie tylko różna od ciała, ale jest przez to ciało uwięziona i ograniczana, zwłaszcza w procesie poznawania idei. (Platon)
- j) Dusza jest formą substancjalną ciała. Człowiek jest złożony z duszy jako formy i ciała jako materii ukształtowanej przez formę. Ciało i dusza nie są równorzędne, lecz wzajemnie dopełniające się. (Arystoteles)
- k) Człowiek jest maszyną (są nimi także zwierzęta), tylko że lepiej zorganizowaną. Wszystkie czynności duchowe człowieka są przejawami sił mechanicznych naszego organizmu. (J. O. La Mettrie)
- l) Związek między duszą i ciałem nie jest ani przygodny, ani przypadkowy, lecz istotny i substancjalny. (św. Tomasz)
- m) Istnieje tylko i wyłącznie duch, nie jako zasada życia, lecz jako zasada świadomości (G. Berkeley)

Stanowisko	Poglądy
Monizm materialistyczny	
Monizm spirytualistyczny	
Monizm panteistyczny	
Okazjonalizm	
Dualizm	
Jedność psychofizyczna	